

Wat het fiscale aspect betreft betreurt de auteur dat, niet meer dan nu het geval is, de distorsies op dit vlak werden weggewerkt en hij spreekt de hoop uit dat de ondernemingen zelf een einde aan de fiscale kleuring zullen maken. Inderdaad zullen ook na de door België gemaakte keuze uit de opties van de Richtlijn, nog optiemogelijkheden overblijven voor de ondernemingen.

Tot slot dienen we er nog op te wijzen dat Karel Van Hulle zich heeft gebaseerd op de ontwerp-tekst van het Koninklijk Besluit. In het definitieve KB werden een aantal vrijstellingen voor consolidatie terugschroefd. De meeste van zijn opmerkingen blijven echter ook geldig voor de definitieve tekst van het KB.

Een meer specifiek thema wordt behandeld door *Jos Blommaert en Tjeu Blommaert*. Zij bespreken de mogelijkheden voor het uitschakelen en invoegen van intercompany-resultaten en de invloed van de gemaakte keuze op de samenstelling en omvang van het geconsolideerde vermogen en resultaat. Zoals u kunt merken wordt de bespreking niet beperkt tot het gebruikelijke elimineren – voor definitieve realisatie vanuit groepsstandpunt – maar tevens wordt het minder bekende “invoegen” – na realisatie vanuit groepsstandpunt in een latere periode – behandeld. Deze originele aanpak kenmerkt de auteurs trouwens niet alleen in vroeger werk maar ook in het voorliggende artikel. Met gefundeerde argumenten bepleiten zij een alternatieve aanpak inzake eliminatie, die niet verloopt ten laste van de waardering van het betreffende actief. Het artikel zet een verdere stap inzake het logisch op elkaar laten aansluiten van theorieën, methodes en procedures inzake consolidatie.

Ten slotte zijn wij ook verheugd dat twee auteurs uit het bedrijfsleven, *Richard Befays en Jan Lafaille*, aansluitend bij de twee vorige, veeleer wetenschappelijk gerichte artikels, bereid waren om hun bevindingen en ervaringen bij Ebes inzake de opstelling van een geconsolideerde jaarrekening op papier te zetten. Dit laatste artikel is een beschrijving van de concrete consolidatieproblematiek in één bedrijf, dat sinds enige tijd reeds geconsolideerde jaarrekeningen opstelt.

Wij hopen dat hiermee in dit katern zowel de theoretische als de praktische kant van de consolidatieproblematiek is belicht, en wensen u veel leesgenot.

Ann Jorissen en Carl Reyns
Coördinatoren

Karel Van Hulle *

De aanpassing van de Belgische wetgeving aan de Zevende EEG-Richtlijn inzake de geconsolideerde jaarrekening: een overzicht

Met de aanpassing van de Belgische wetgeving aan de Zevende EEG-Richtlijn wordt een belangrijk hoofdstuk toegevoegd aan het Belgische jaarrekeningrecht. In deze bijdrage wordt een summier overzicht gegeven van de belangrijkste bepalingen uit de nieuwe wetgeving, waarbij de Zevende EEG-Richtlijn het uitgangspunt is. De aandacht wordt in het bijzonder gevestigd op de door de Belgische wetgever gekozen opties. Bij een aantal bepalingen worden vraagtekens geplaatst, met name wat hun overeenstemming met de Europese wetgeving betreft.

1. De Zevende EEG-Richtlijn

De Zevende EEG-Richtlijn werd op 13 juni 1983 door de Raad van Ministers goedgekeurd. Zij is de tweede in de reeks jaarrekeningrichtlijnen en kadert in de harmonisatie van het vennootschapsrecht. De Lid-Staten moeten uiterlijk op 1 januari 1988 hun wetgeving in overeenstemming hebben gebracht met de bepalingen van de Richtlijn (art. 49 lid 1). De inwerkingtreding van die aanpassingswetgeving kan door de Lid-Staten worden uitgesteld tot het boekjaar 1990 (art. 49 lid 2). Op dit ogenblik hebben zeven Lid-Staten hun wetgeving aan de Richtlijn aangepast. Drie Lid-Staten deden dat, zoals voorgeschreven, vóór 1 januari 1988, met name Duitsland, Frankrijk en Griekenland. De overige vier Lid-Staten deden het respectievelijk in de loop van het jaar 1988 (Luxemburg en Nederland) en in de loop van het jaar 1989 (Spanje en het Verenigd Koninkrijk).

* EG-Commissie; K.U. Leuven. Dit artikel is gebaseerd op de laatst beschikbare tekst van de ontwerp-besluiten. De meningen die in deze bijdrage worden uitgedrukt, verbinden enkel de auteur.

De Zevende EEG-Richtlijn kwam niet zonder moeilijkheden tot stand¹. Twee verschillende visies (een juridische en een economische) inzake de geconsolideerde jaarrekening stonden tegenover elkaar. Uiteindelijk werd gekozen voor een pragmatische oplossing: daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen meerderheidsdeelnemingen, die in beginsel moeten worden geconsolideerd, en minderheidsdeelnemingen, die in bepaalde gevallen mogen worden geconsolideerd. Wat de te consolideren groep betreft wordt een harmonisatie verwezenlijkt op drie punten:

- de *limitatieve opsomming* van de gevallen waarin de Lid-Staten een consolidatieverplichting mogen of moeten invoeren. Buiten deze gevallen mogen de Lid-Staten geen andere hypothesen bepalen.
- de *eenvormige* vaststelling van de gevallen waarin verplicht moet worden geconsolideerd.
- de *herziening in 1995* van de mogelijkheid voor de Lid-Staten om een consolidatieverplichting bij bepaalde minderheidsdeelnemingen op te leggen. De bedoeling is op dat ogenblik deze mogelijkheid tot een verplichting om te buigen.

Afdeling 1 van de Richtlijn handelt over de voorwaarden voor de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening. Hierin wordt de consolidatiekring beschreven. Over deze afdeling werd zeer uitgebreid onderhandeld. De conformiteit van de aanpassingswetgeving met de bepalingen van deze afdeling moet dan ook nauwkeurig worden onderzocht. Afdeling 2 heeft het over de wijze van opstelling van de geconsolideerde jaarrekening. In deze afdeling wordt voor de algemene beginselen (o.m. het getrouwe beeld), voor de structuur van de geconsolideerde jaarrekening en voor de toe te passen waarderingsregels verwezen naar de desbetreffende bepalingen in de Vierde EEG-Richtlijn van 25 juli 1978 inzake de jaarrekening van de kapitaalvennootschappen. Deze afdeling behandelt eveneens de consolidatietechniek, de evenredige consolidatie (art. 32), de vermogensmutatiemethode (art. 33) en de inhoud van de toelichting (art. 34). Afdeling 3 betreft het geconsolideerde jaarverslag (art. 36). Afdeling 4 legt de controle van de geconsolideerde jaarrekening op door een deskundige (art. 37). Afdeling 5 behandelt de openbaarmaking van de geconsolideerde jaarrekening, het geconsolideerde jaarverslag en het controleverslag (art. 38). Afdeling 6 bevat een aantal overgangs- en slotbepalingen.

¹ Zie hierover in het bijzonder K. Van Hulle, p. 345-356 en de daar aangehaalde literatuur.

2. De aanpassingswetgeving in België

Een richtlijn is gericht tot de Lid-Staten. Zij moeten binnen de daarin gestelde termijn hun wetgeving aanpassen aan de bepalingen van de richtlijn. De Lid-Staten zijn vrij in de keuze van de uitvoeringsmodaliteiten. Zo kunnen zij een richtlijn uitvoeren bij wet of bij (koninklijk) besluit of decreet. Reeds bij de wijziging van de wet van 17 juli 1975 door de wet van 1 juli 1983 werden de nodige maatregelen genomen om de aanpassing aan de Zevende EEG-Richtlijn bij koninklijk besluit te kunnen uitvoeren. Zo werd in artikel 11, 1° aan de Koning de bevoegdheid gegeven om "de ondernemingen die Hij aanwijst te verplichten tot het opmaken, het laten controleren en het openbaar maken van een geconsolideerde jaarrekening, evenals tot het opmaken en het openbaar maken van een jaarverslag en een controleverslag over die geconsolideerde jaarrekening, volgens de regels, op de wijze en binnen de termijnen die Hij bepaalt." Het KB op de geconsolideerde jaarrekening van de ondernemingen (hierna aangeduid als Consolidatiebesluit) is volledig gesteund op die bepaling. Het zal meteen de eerste maal zijn dat een vennootschapsrechtelijke richtlijn in België volledig bij koninklijk besluit wordt uitgevoerd. Het besluit bevat 80 artikelen, verdeeld over 7 hoofdstukken, die de volgende onderwerpen behandelen:

- Hoofdstuk I : Definities (art. 2-6)
- Hoofdstuk II : Consolidatie door een moederonderneming (art. 7-70)
- Hoofdstuk III : Consolidatie bij een consortium (art. 71)
- Hoofdstuk IV : Het geconsolideerde jaarverslag (art. 72)
- Hoofdstuk V : Controle van de geconsolideerde jaarrekening (art. 73-75)
- Hoofdstuk VI : Openbaarmaking van de geconsolideerde jaarrekening en van de geconsolideerde verslagen (art. 76)
- Hoofdstuk VII: Overgangs- en slotbepalingen (art. 77-80).

Bij het Consolidatiebesluit is ook een bijlage gevoegd, waarin de schema's van de geconsolideerde balans en de geconsolideerde resultatenrekening met een aantal definities zijn opgenomen.

Het toepassingsgebied van het Consolidatiebesluit is beperkter dan dat van de wet van 17 juli 1975 (artikel 1) en van het KB van 8 oktober 1976 op de jaarrekening (artikel 1). Artikel 4, lid 2 van de Zevende EEG-Richtlijn laat de Lid-Staten toe het toepassingsgebied van de consolidatie voorlopig (tot 1995) te beperken tot de gevallen waarin de moedermaatschappij een kapitaalvennootschap is. In de logica van het Belgische boekhoud- en jaarrekeningrecht, dat aanknoopt bij het begrip

onderneming, wordt het toepassingsgebied van de consolidatie uitgebreid tot *alle* handelsvennootschappen en vennootschappen die de rechtsvorm van een kapitaalvennootschap hebben aangenomen, alsmede tot de openbare instellingen die een statutaire opdracht vervullen van commerciële, financiële of industriële aard. Opvallend is hier vooral de uitsluiting van de natuurlijke personen die koopman zijn. Het is moeilijk uit te maken of deze uitsluiting in de praktijk wel belangrijk is.

Uitdrukkelijk uitgesloten uit het toepassingsgebied van het Consolidatiebesluit zijn de kredietinstellingen en de portefeuillemaatschappijen waarop het KB nr. 64 van 10 november 1967 van toepassing is. Voor de kredietinstellingen is wetgeving in voorbereiding ter uitvoering van de Richtlijn van 8 december 1986 betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van banken en andere financiële instellingen. Voor de portefeuillemaatschappijen geldt nog steeds het KB van 1 september 1986 betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van de portefeuillemaatschappijen. Dit laatste besluit zal in ieder geval moeten worden opgeheven, omdat de Richtlijn geen bijzondere regeling toelaat voor die categorie van ondernemingen. De opheffing van het KB van 1 september 1986 kan overigens alleen maar worden toegejuicht, omdat het een zeer onvolmaakte aanpassing was aan de Zevende EEG-Richtlijn.

Naast het Consolidatiebesluit omvat de aanpassingswetgeving nog twee andere besluiten. Het eerste besluit brengt een aantal wijzigingen aan in het KB van 8 oktober 1976 op de jaarrekening. Deze wijzigingen hebben in hoofdzaak betrekking op de omschrijving van het begrip *verbonden ondernemingen* en de vermeldingen in de toelichting betreffende de ondernemingen waarin wordt deelgenomen of waarin maatschappelijke rechten ten belope van ten minste tien procent van het geplaatste kapitaal worden gehouden. Met toepassing van artikel 56, lid 2 van de Zevende EEG-Richtlijn zal voortaan ook de identiteit van de moederonderneming moeten bekendgemaakt. Het tweede besluit betreft de wijziging van het KB van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden. Dit is de eerste maal dat in het kader van de boekhoudwetgeving een wijziging wordt aangebracht aan het KB van 27 november 1973. De wijziging betreft het recht van de ondernemingsraad om inzage te krijgen van de geconsolideerde jaarrekening en om eventueel een geconsolideerde jaarrekening (met volledige of verkorte toelichting) of ten minste geconsolideerde cijfers te eisen bij vrijstelling van subconsolidatie. Dit recht van de werknemers is uitdrukkelijk vastgelegd in artikel 10 van de Zevende EEG-Richtlijn.

Zoals gewoonlijk werden de teksten voorbereid door de Commissie voor boekhoudkundige normen. Zij gaan vergezeld van een uitvoerig Verslag aan de Koning, waardoor de boekhoudwetgeving eens te meer haar gebruikersvriendelijk karakter laat zien. In het Verslag aan de Koning wordt uitdrukkelijk vermeld dat rekening werd gehouden met de internationale ontwikkelingen en meer bepaald met de aanpassing van de wetgeving in de andere Lid-Staten. Ook dit is een pluspunt omdat hierdoor de harmonisatie, in het bijzonder in het voordeel van de Belgische ondernemingen, wordt bevorderd. Met toepassing van artikel 13 van de wet van 17 juli 1975 werden de twee besluiten die het jaarrekeningrecht betreffen ter advies voorgelegd aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven. Deze bracht op 22 november 1989 een eenparig advies uit over de voorgestelde teksten. Zoals bekend spelen de sociale partners een belangrijke rol bij de uitwerking van de boekhoudwetgeving in België en dit zowel via een vertegenwoordiging in de Commissie voor boekhoudkundige normen als via een uitdrukkelijk adviesrecht, dat is verankerd in de Boekhoudwet, inzake alle belangrijke uitvoeringsbesluiten.

Het Consolidatiebesluit is voor het eerst van toepassing op de geconsolideerde jaarrekening voor het boekjaar dat ingaat na 31 december 1990 (art. 77). Dat is één jaar later dan door de Richtlijn wordt opgelegd (art. 49).

3. De consolidatiekring

Een belangrijk onderdeel van het Consolidatiebesluit handelt over de consolidatiekring. Wij bespreken achtereenvolgens de consolidatie bij meerderheidsdeelneming; de consolidatie bij minderheidsdeelneming; het consortium; de proportionele consolidatie; de vrijstelling van consolidatie; de uitsluiting uit de consolidatiekring.

3.1. Consolidatie bij meerderheidsdeelneming

Krachtens artikel 1 van de Zevende EEG-Richtlijn zijn de Lid-Staten in ieder geval verplicht een consolidatie op te leggen wanneer een moederonderneming het recht bezit één of meer andere ondernemingen te controleren. Dat zal het geval zijn in vier situaties die uitdrukkelijk in de Richtlijn zijn vernoemd en die in beginsel als zodanig in het nationale recht moeten worden opgenomen:

- a. in het bezit zijn van de meerderheid van de stemrechten
- b. het recht hebben de meerderheid van de bestuurders te benoemen of te ontslaan

- c. het recht hebben een overheersende invloed uit te oefenen krachtens een overeenkomst of een bepaling in de statuten
- d. de meerderheid beheersen van de stemrechten op grond van een overeenkomst met andere aandeelhouders.

Deze vier gevallen vindt men terug in artikel 2, § 2 van het Consolidatiebesluit, waarin sprake is van een *de iure* controle die onweerlegbaar wordt vermoed. Terecht werd ook het geval onder c in het besluit opgenomen ook al kent het Belgisch recht geen *beheersingsovereenkomst* en laat de Richtlijn uitdrukkelijk toe deze hypothese in dergelijk geval niet in te voeren. Het is immers niet uitgesloten dat een dergelijke overeenkomst wordt afgesloten met een dochter, b.v. in Duitsland. Belangrijk is ook de verduidelijking in artikel 3, § 2 waarin wordt bepaald dat geen rekening moet worden gehouden met de geschorste stemrechten noch met de stemrechtbeperkingen die voortvloeien uit de wet (b.v. de artikelen 75 en 76 Venn. W.) of de statuten. Dit is logisch vanuit het oogpunt van de juridische zeggingsmacht. Zodra een aandeelhouder de mogelijkheid bezit om de meerderheid van de stemrechten uit te oefenen en ook al maakt hij van deze stemrechten vrijwillig of onvrijwillig geen gebruik, is consolidatie verplicht, vermits per definitie geen enkele andere aandeelhouder over de meerderheid van de stemrechten kan beschikken zonder het akkoord van de eerste. Daarom is het ook normaal dat geen rekening moet worden gehouden met aandelen zonder stemrecht, zelfs indien ze onder bepaalde voorwaarden weer stemgerechtigd worden of hun stemrecht behouden voor sommige beslissingen. Het aanknopen bij het stemrecht betekent ook dat bij meervoudig stemrecht niet het deel van het kapitaal doorslaggevend is maar wel het stemrecht dat effectief wordt verleend (Verslag aan de Koning).

Met toepassing van artikel 2, lid 3 van de Richtlijn wordt in artikel 3, § 3 bepaald dat de stemrechten verbonden aan de aandelen van dochterondernemingen gehouden door deze ondernemingen zelf of door hun dochterondernemingen niet in aanmerking worden genomen om de controlebevoegdheid vast te stellen. Ze worden geneutraliseerd. In het Verslag aan de Koning wordt het volgende voorbeeld geciteerd: een onderneming bezit 46% van het kapitaal van een andere die 10% van haar eigen aandelen bezit. Het deelnemingspercentage is derhalve 46% van 90% (i.p.v. 100%) = 51%. Er is derhalve controlebevoegdheid.

3.2. Consolidatie bij minderheidsdeelneming

Teneinde ook de economische benadering tot haar recht te laten komen, mogen de Lid-Statens een consolidatieverplichting invoeren in een

aantal gevallen waarin geen juridische zeggingsmacht bestaat maar waarin een onderneming in feite op grond van een minderheidsdeelneming een of meer andere ondernemingen controleert. De Richtlijn voorziet ter zake drie gevallen:

- a. de benoeming van de meerderheid van de bestuurders tijdens twee opeenvolgende jaren;
- b. de feitelijke uitoefening van een overheersende invloed;
- c. moeder en dochter staan onder centrale leiding.

Het was te voorspellen dat België gebruik zou maken van de mogelijkheid om ook bij feitelijke controle een consolidatieverplichting op te leggen. De erkenning van een feitelijke controle komt immers reeds voor in de definitie van dochter of kleindochter in het KB van 8 oktober 1976. Daarom ook wordt de controle in artikel 2, § 1 van het Consolidatiebesluit als volgt bepaald: de bevoegdheid, *de iure of de facto*, om een beslissende invloed uit te oefenen op de aanstelling van de meerderheid van de bestuurders of zaakvoerders of op de oriëntatie van het beleid. De feitelijke controle wordt niet nader gedefinieerd. Wel moet het gaan om gevallen die niet thuishoren onder een *de iure* controle. Daarnaast bepaalt het besluit een weerlegbaar vermoeden: de beschikking over stemrechten die de meerderheid vertegenwoordigen van de stemrechten verbonden aan de op de voorlaatste en laatste algemene vergadering vertegenwoordigde aandelen. Om te vermijden dat het hier om een louter toevallige toestand zou gaan, bepaalt de Richtlijn dat de Lid-Statens het aan de deelneming verbonden stemrechtpercentage op 20% of meer kunnen vaststellen. België heeft geopteerd voor een weerlegbaar vermoeden wat wellicht een moeilijkere oplossing is. Aangenomen moet worden dat de twee andere gevallen van feitelijke controle die in de Richtlijn zijn genoemd (met name, de feitelijke uitoefening van een overheersende invloed en de centrale leiding) eveneens begrepen zijn in de algemene definitie van controle in artikel 2, § 1 van het besluit.

De bepaling inzake feitelijke controle in artikel 2, § 3 van het besluit moet samen worden gelezen met artikel 14, § 1 van het besluit. Daarin wordt gesteld dat een dochteronderneming die in feite wordt gecontroleerd buiten de consolidatie *moet* worden gelaten indien de opneming ervan in de consolidatie zou indruisen tegen het beginsel dat de geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld moet geven. Mijns inziens worden hier verschillende zaken verward. Er kan geen twijfel over bestaan dat het beginsel van het getrouw beeld *geen* toepassing kan vinden voor de omschrijving van de consolidatiekring. De volgende argumenten pleiten voor deze stelling:

1. Bij de onderhandeling van de Zevende EEG-Richtlijn werd grote aandacht besteed aan de omschrijving van de consolidatiekring. Consolidatie kan enkel worden opgelegd in de uitdrukkelijk door de Richtlijn bepaalde gevallen.
Alleen dan wordt een harmonisatie bereikt. Het is een van de voorbeelden waar de harmonisatie maximaal is en zich niet beperkt tot het opleggen van minimumvoorschriften.
2. Een verwijzing naar het beginsel van het getrouw beeld in de consolidatiekring brengt onvermijdelijk subjectieve beoordelingen met zich mee, wat in strijd is met de doelstelling van harmonisatie.
3. Het beginsel van het getrouw beeld komt in de Richtlijn in het hoofdstuk dat handelt over de consolidatiekring enkel voor om de uitsluiting uit de consolidatie op te leggen voor ondernemingen die een zeer verschillende activiteit uitoefenen. Er kan evenwel geen twijfel over bestaan dat over deze uitgesloten ondernemingen controle wordt uitgeoefend.
4. Men kan niet stellen dat de opnemings in de consolidatie van een onderneming die feitelijk wordt gecontroleerd strijdig zou zijn met het getrouw beeld. Ofwel is er controle en dan moet er worden geconsolideerd, ofwel is er geen controle en dan mag niet worden geconsolideerd.
5. Het beginsel dat de geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld moet geven, werd uitdrukkelijk opgenomen in Afdeling 2, die handelt over de wijze van opstelling van de geconsolideerde jaarrekening, en niet in Afdeling 1, die handelt over de consolidatiekring.

Naar verluidt zou artikel 14, § 1 het resultaat zijn van een compromis in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven tussen voor- en tegenstanders van een consolidatie bij feitelijke controle.

Mijns inziens is dit compromis strijdig met de Richtlijn en leidt het tot verwarring. Een betere oplossing zou erin bestaan de feitelijke controle nader te omschrijven of te beperken, b.v. tot de feitelijke controle van de algemene vergadering gedurende twee opeenvolgende jaren, gekoppeld aan een deelnemingspercentage. Men mag niet vergeten dat de gevallen van feitelijke controle eerder uitzonderlijk zullen zijn en dat men meestal zal kunnen volstaan met de toepassing van één der gevallen van controle in rechte.

3.3. Consortium

De meeste groepen zijn verticaal gestructureerd. Het kan evenwel voorkomen dat ondernemingen waartussen geen deelnemingsband bestaat

toch centraal worden geleid. Men spreekt in dat geval van een horizontale groep of van een consortium (art. 4, § 1 Consolidatiebesluit). Krachtens artikel 12 van de Zevende EEG-Richtlijn mogen de Lid-Staten ook in dit geval een consolidatieverplichting stellen. België heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Voortgaande op de Richtlijn wordt het bestaan van een consortium *onweerlegbaar* vermoed wanneer de centrale leiding voortvloeit uit tussen de ondernemingen gesloten overeenkomsten of uit statutaire bepalingen of nog wanneer de bestuursorganen in meerderheid uit dezelfde personen bestaan (art. 4, § 2 Consolidatiebesluit). Daaraan wordt een weerlegbaar vermoeden toegevoegd. Een consortium wordt ook vermoed wanneer de aandelen in meerderheid worden gehouden door dezelfde natuurlijke of rechtspersonen. Deze laatste hypothese komt in België veelvuldig voor, o.m. in familiale groepen. Tot vóór deze wetwijziging golden dergelijke ondernemingen niet als verbonden ondernemingen. De Commissie voor boekhoudkundige normen had reeds de aandacht gevestigd op deze leemte in de reglementering (*Bull. Boekh. Norm.*, 1986, nr. 18, blz. 10-11). Dat wordt nu verholpen door de nieuwe omschrijving van het begrip *verbonden ondernemingen* (art. 3 Wijzigingsbesluit KB 8 oktober 1976). De consolidatieverplichting in dit geval geldt niet wanneer de aandelen door overheden worden gehouden. De uitbreiding van het begrip *verbonden onderneming* tot het consortium heeft ook gevolgen voor de vraag of de betrokken ondernemingen als groot moeten worden beschouwd in de zin van art. 12, § 2 Wet 17 juli 1975. De in art. 12, § 2 bedoelde criteria moeten inderdaad op geconsolideerde wijze worden berekend en daaronder valt nu tevens het consortium. Worden aldus de criteria van art. 12, § 2 overschreden, dan zal een volledige jaarrekening moeten worden opgesteld en bekendgemaakt en zal ook een commissaris moeten worden benoemd.

Merken wij tenslotte op dat in België gelegen dochterondernemingen van een buitenlandse moederonderneming niet als een consortium mogen worden beschouwd. Het bestaan van een consortium sluit de aanwezigheid van een moederonderneming uit.

3.4. Evenredige consolidatie

Wanneer twee of meer vennoten overeenkomen dat beslissingen omtrent de oriëntatie van het beleid enkel met hun gemeenschappelijke instemming kunnen worden genomen, dan spreekt men in het Consolidatiebesluit van een gezamenlijke controle (art. 2, § 1). In dat geval wordt een evenredige consolidatie toegepast. Ook hier weer gaat het om een mogelijkheid die de Lid-Staten krachtens art. 32 van de Zevende

de EEG-Richtlijn wordt geboden. Terecht wordt in het Verslag aan de Koning aangestipt dat het bestaan van een dergelijke *joint-venture* niet vooropstelt dat beide vennoten hetzelfde deelnemingspercentage (b.v. 50%) bezitten. Een *joint-venture* kan evenzeer bestaan bij een ongelijk deelnemingspercentage (b.v. 60% en 40%) op voorwaarde dat de meerderheidsaandeelhouder niet over een exclusieve controle beschikt en de controle door beide vennoten op basis van een overeenkomst gezamenlijk wordt uitgeoefend.

3.5. Vrijstelling van de consolidatieverplichting

Het Consolidatiebesluit bevat twee uitzonderingen op het beginsel dat elke moederonderneming naar Belgisch recht een geconsolideerde jaarrekening moet opstellen. De eerste uitzondering betreft het geval waarin de moederonderneming tevens dochteronderneming is van een andere onderneming en de subgroep wordt opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van die andere onderneming. De tweede uitzondering betreft de kleine groepen.

In beide gevallen geldt de vrijstelling niet wanneer alle of een deel van de aandelen van een te consolideren onderneming zijn opgenomen in de notering van een effectenbeurs in een Lid-Staat van de EEG (art. 10; art. 6, vijfde lid en 7, derde lid van de Zevende EEG-Richtlijn).

3.5.1. Vrijstelling van subconsolidatie

België heeft maximaal gebruik gemaakt van de mogelijkheden die de Richtlijn biedt om tussenhoudstermaatschappijen vrij te stellen van de verplichting tot subconsolidatie. De bepalingen ter zake in de Zevende EEG-Richtlijn (art. 7-11) zijn tot stand gekomen na langdurige onderhandelingen. Terwijl de Commissie oorspronkelijk het *Denneboombegin-sel* huldigde, krachtens hetwelk op elke tussentrap in de groep een consolidatie moest plaatsvinden, is de definitieve tekst van de Richtlijn veel liberaler. In bepaalde gevallen *moeten* de Lid-Staten een vrijstelling inbouwen. In andere gevallen *mogen* zij de tussenhoudstermaatschappij vrijstellen. Ook groepen die hun oorsprong vinden buiten de Gemeenschap kunnen van de vrijstelling genieten. In alle gevallen is de vrijstelling gekoppeld aan een aantal voorwaarden.

De vrijstellingsregeling is opgenomen in artikel 8 van het Consolidatiebesluit. De beslissing tot vrijstelling moet worden genomen door de algemene vergadering van de tussenhoudstermaatschappij voor ten hoogste twee boekjaren. De vrijstelling is gekoppeld aan de volgende voorwaarden:

1. bescherming van de minderheidsaandeelhouders

(art. 8, § 2, 1° Consolidatiebesluit; art. 7, lid 1 van de Zevende EEG-Richtlijn)

De vrijstelling moet worden goedgekeurd met een meerderheid van negen (N.V. of C.V.A.) of acht (andere rechtsvorm) tienden van de stemmen. In tegenstelling tot de Richtlijn maakt het Besluit geen onderscheid naargelang de vrijgestelde tussenhoudstermaatschappij een 90% of 100% dochtermaatschappij is. In het laatste geval is de vrijstelling volgens de Richtlijn (art. 7, lid 1, a) automatisch en in het eerste geval moeten de overige aandeelhouders de vrijstelling hebben goedgekeurd. In alle andere gevallen bepaalt de Richtlijn (art. 8) dat de minderheidsaandeelhouders niet om een opstelling van een subconsolidatie hebben verzocht. Teneinde de vrijstellingsmogelijkheid maximaal te maken wordt in het Besluit de beslissing aan de meerderheid gelaten.

2. opname van de subgroep in een geconsolideerde jaarrekening

(art. 8, § 2, 2° en 3° Consolidatiebesluit; art. 7, lid 2 a) en b) aa), 8, lid 1 en 11, a), b) en c) van de Zevende EEG-Richtlijn)

De vrijgestelde onderneming en haar subgroep moeten worden opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van de moederonderneming die aan het hoofd staat van de groep. Is deze moederonderneming gelegen *binnen* de Gemeenschap, dan moet de geconsolideerde jaarrekening worden opgesteld en gecontroleerd overeenkomstig de voorschriften die de betrokken Lid-Staat heeft uitgevaardigd ter uitvoering van de Zevende EEG-Richtlijn. Is deze moederonderneming gelegen *buiten* de Gemeenschap, dan moet de geconsolideerde jaarrekening tenminste gelijkwaardig zijn met een geconsolideerde jaarrekening opgemaakt overeenkomstig de Zevende EEG-Richtlijn. Zij moet bovendien worden gecontroleerd door een persoon die krachtens het recht waaronder deze moederonderneming valt, gemachtigd is om een jaarrekening te certificeren. Noch de Richtlijn, noch het Besluit bevatten enige specifieke aanduiding inzake de betekenis die moet worden toegekend aan het begrip *gelijkwaardigheid*. Het Contactcomité inzake de jaarrekeningrichtlijnen heeft verschillende besprekingen gewijd aan dit onderwerp. Er wordt verwacht dat de EG-Commissie ter zake een standpunt zal beknippen dat een hulpmiddel kan zijn voor de ondernemingen bij de beoordeling van de gelijkwaardigheid. Het is overigens niet uitgesloten dat de EG-Commissie onderhandelingen aanknoopt met derde landen teneinde na te gaan in hoeverre hun reglementering als gelijkwaardig kan worden beschouwd.

3. *openbaarmaking van de bevrijdende geconsolideerde jaarrekening* (art. 8, § 2, 4° Consolidatiebesluit; art. 7, lid 2, b), bb), 8, lid 1 en 11, lid 2 van de Zevende EEG-Richtlijn)

De bevrijdende geconsolideerde jaarrekening, het controleverslag en het jaarverslag moeten uiterlijk zeven maanden na afsluiting van het boekjaar worden neergelegd ter griffie van de Rechtbank van Koophandel. De geconsolideerde jaarrekening en het controleverslag worden door de griffier doorgestuurd naar de Balanscentrale. De jaarstukken moeten in één van de landstalen worden opgesteld of vertaald. Een waarmerking van de vertaling zoals door de Richtlijn toegelaten wordt niet vereist.

4. *vermelding in de toelichting van de vrijgestelde onderneming*

De vrijgestelde onderneming moet in de toelichting bij haar jaarrekening melding maken van de vrijstelling. Zij moet in het bijzonder aangeven of alle voorwaarden werden vervuld. Deze laatste vermelding zal ook door de commissaris van de vrijgestelde onderneming moeten worden gecontroleerd. Zo zal de commissaris in het bijzonder moeten nagaan of aan de eis van gelijkwaardigheid is voldaan. In de toelichting moeten ook de naam en de zetel van de consoliderende moeder worden vermeld, alsmede haar BTW-nummer of haar nationaal identificatienummer indien het een Belgische onderneming betreft.

De vrijstelling van subconsolidatie overeenkomstig de voorgaande bepalingen belet niet dat toch een geconsolideerde jaarrekening moet worden opgesteld indien dit wordt vereist ter voorlichting van de werknemers of van hun vertegenwoordigers of op verzoek van overheid of rechter voor eigen kennisneming. Deze bepaling in artikel 10 van de Richtlijn is er o.m. gekomen onder Belgische druk. Het kan dan ook niet verbazen dat wij ze terugvinden in artikel 11 van het Consolidatiebesluit. Inzake de informatie te verstrekken aan de ondernemingsraad werd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven een compromis bereikt. In beginsel moet aan de ondernemingsraad steeds – ook bij vrijstelling – een geconsolideerde jaarrekening worden voorgelegd. De ondernemingsraad kan zich echter vergenoegen met een ruimere consolidatie of met een aantal kerncijfers. In ieder geval mag een verkorte toelichting (met in het bijzonder de weglating van de staten van de oprichtingskosten, de immateriële en de materiële vaste activa) worden medegedeeld. Bij onenigheid kan om een afwijking op de verplichting tot subconsolidatie worden verzocht op de wijze die in artikel 28 KB 27 november 1973 is vastgelegd voor het verkrijgen van een afwijking op het verstrekken van inlichtingen die de onderneming een nadeel kunnen

berokkenen. Een en ander wordt geregeld in een afzonderlijk KB tot wijziging van het KB 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden.

3.5.2. *Vrijstelling van kleine groepen*

Zoals aangestipt in het Verslag aan de Koning heeft de Regering geopteerd voor een maximale vrijstelling van de kleine groepen van de consolidatieverplichting, omwille van het relatief nieuwe karakter van deze materie in België. Met toepassing van artikel 6 van de Richtlijn worden in artikel 9 van het Consolidatiebesluit de volgende grensbedragen gehanteerd:

– jaaronzet, exclusief BTW	: 580 MIO frank
– balanstotaal	: 280 MIO frank
– jaargemiddelde van het personeelsbestand	: 250.

Deze grensbedragen worden gedurende een overgangsperiode van tien jaar met 2,5 vermenigvuldigd (omzet: 1.450 MIO frank; balanstotaal: 700 MIO frank) en het gemiddelde personeelsbestand wordt gebracht op 500. De berekening van de criteria moet gebeuren volgens de regels van de consolidatie op basis van de laatst opgemaakte jaarrekeningen van de te consolideren ondernemingen. Er werd geen gebruik gemaakt van de door artikel 6, lid 2 van de Richtlijn geboden mogelijkheid om voor de berekening van de criteria geen voorafgaande consolidatie te eisen maar te volstaan met een eenvoudige optelling van de betrokken cijfers met een verhoging van de drempels met 20%.

Uit de tekst van artikel 11 van het Consolidatiebesluit moet worden afgeleid dat ook een kleine groep tot consolidatie kan worden verplicht ten behoeve van de werknemers, van de overheid of van een rechter. Dit is niet in de Richtlijn vastgelegd en komt enigszins merkwaardig over, vermits het juist de bedoeling was kleine groepen die niet met de consolidatie vertrouwd zijn, vrij te stellen.

3.6. *Uitsluiting uit de consolidatiekring*

Zoals de Richtlijn (artikel 3) huldigt ook het Consolidatiebesluit (artikel 12) het beginsel van de zgn. *Weltabschluss*: de moederonderneming en al haar dochterondernemingen, waar ook ter wereld gelegen, worden in de consolidatie opgenomen. In een aantal gevallen mag een dochteronderneming buiten de consolidatie worden gehouden:

– indien zij alleen of samen met andere ondernemingen van te ver-

waarlozen betekenis is (art. 13, leden 1 en 2 Zevende EEG-Richtlijn; art. 13, lid 1, 1° Consolidatiebesluit);

- ingrijpende en duurzame beperkingen bemoeilijken in wezenlijke mate de effectieve uitoefening van de controlebevoegdheid over de dochteronderneming dan wel de aanwending van haar vermogen (art. 13, lid 3, a), aa) Zevende EEG-Richtlijn; art. 13, lid 1, 2° Consolidatiebesluit);
- de gegevens die nodig zijn om de dochteronderneming in de consolidatie op te nemen, kunnen niet tijdig of zonder onevenredige kosten worden verkregen (art. 13, lid 3, b) Zevende EEG-Richtlijn; art. 13, lid 1, 3° Consolidatiebesluit);
- de aandelen worden uitsluitend met het oog op latere vervreemding gehouden (art. 13, lid 3, c) Zevende EEG-Richtlijn; art. 13, lid 1, 4° Consolidatiebesluit).

De uitsluiting moet in de toelichting worden gemotiveerd (art. 34, punt 2 b) Zevende EEG-Richtlijn; art. 13, lid 2 Consolidatiebesluit).

Een dochteronderneming *moet* buiten de consolidatie worden gehouden:

- indien zij zodanig uiteenlopende werkzaamheden uitoefent dat haar opnemering in de consolidatie zou indruisen tegen het beginsel van het getrouw beeld. Dit zou o.m. het geval kunnen zijn indien een kredietinstelling of een verzekeringsmaatschappij is opgenomen in een industriële groep, tenzij de betrokken onderneming haar diensten uitsluitend of hoofdzakelijk presteert binnen die groep (b.v. een financieringsmaatschappij opgericht door een autofabrikant). Het loutere feit dat de in de consolidatie op te nemen ondernemingen deels in de industriële, deels in de commerciële en/of dienstverlenende sector werkzaam zijn, of dat de industriële of commerciële werkzaamheden van deze ondernemingen uiteenlopende producten of diensten betreffen, is geen reden om ze niet in de consolidatie op te nemen (artikel 14, leden 2 en 3 Zevende EEG-Richtlijn; art. 14 paragraaf 2, Consolidatiebesluit);
- indien zij in vereffening is, indien zij besloten heeft haar bedrijf stop te zetten of indien er niet meer kan van worden uitgegaan dat zij haar bedrijf zal voortzetten (art. 15 Consolidatiebesluit). Deze hypothese is niet opgenomen in de Zevende EEG-Richtlijn. De vraag kan worden gesteld of uitsluiting in dit geval door de Richtlijn wordt toegelaten. Het was zeer duidelijk de bedoeling de uitsluitingsgronden te beperken. Het feit dat een dochteronderneming in vereffening is, staat mijns inziens niet om haar buiten de consolidatie te houden, tenzij één van de andere uitsluitingsgronden toepassing zou vin-

den². De verantwoording in het Verslag aan de Koning kan niet overtuigen³. De toepassing van verschillende waarderingsregels wordt door de Richtlijn in dergelijke omstandigheden uitdrukkelijk toegestaan (art. 29, lid 3). Opmerkelijk is dat uitsluiting in dit geval niet eens hoeft te worden gemotiveerd;

- indien de opnemering strijdig zou zijn met het getrouw beeld en het slechts om een feitelijke controle gaat (art. 14, § 1 Consolidatiebesluit). Zoals reeds vroeger gesteld gaat deze uitsluitingsgrond in tegen de benadering van de Richtlijn. De toepassing van het getrouw beeld op de consolidatiekring is uitdrukkelijk uitgesloten door de Richtlijn behoudens het geval van uiteenlopende activiteiten. Deze uitsluitingsgrond is een uitnodiging tot consolidatie *à la carte*.

Indien uitsluiting verplicht is in de hiervoor genoemde hypothesen – onder voorbehoud van onze kritiek – moet dit worden vermeld en gemotiveerd in de toelichting en moet de vermogensmutatiemethode worden toegepast (art. 14, lid 3 Zevende EEG-Richtlijn; art. 14, § 3 en art. 16 Consolidatiebesluit). Wordt de jaarrekening of de geconsolideerde jaarrekening van de aldus uitgesloten dochterondernemingen niet in België openbaar gemaakt, dan moeten zij bij de geconsolideerde jaarrekening worden gevoegd of op de zetel van de consoliderende onderneming ter beschikking worden gesteld (art. 14, lid 3 Zevende EEG-Richtlijn; art. 17 Consolidatiebesluit).

Bij een belangrijke wijziging in de samenstelling van de groep moet de toelichting een vergelijking van de achtereenvolgende geconsolideerde jaarrekeningen mogelijk maken (art. 28 Zevende EEG-Richtlijn; art. 18 Consolidatiebesluit).

4. De geconsolideerde jaarrekening

4.1. Algemene beginselen

Evenals de individuele jaarrekening bestaat de geconsolideerde jaarrekening uit een balans, een resultatenrekening en een toelichting (art. 16 Zevende EEG-Richtlijn; art. 19 Consolidatiebesluit). Wat de algemene beginselen betreft sluit het Consolidatiebesluit nauw aan bij het KB 8

² Zie echter E. Wymeersch, 1984, p. 124-125. Deze auteur verdedigt het standpunt dat discontinue ondernemingen uit de consolidatie moeten worden geweerd. Hij verwijst daarbij naar de Britse en Amerikaanse doctrine.

³ Zie ook J. Raffegaue e.a., p. 103-104. Deze auteurs stellen dat men elk geval afzonderlijk dient te beoordelen. Van een absolute uitsluitingsgrond zoals hier voorzien kan geen sprake zijn.

oktober 1976. De geconsolideerde jaarrekening moet een getrouw beeld geven van het vermogen, de financiële positie en het resultaat van het geconsolideerde geheel. De geconsolideerde balans en resultatenrekening moeten een boekhoudkundige basis hebben waarop de verantwoording en controle van de verschillende posten kan worden gesteund. De consoliderende onderneming bepaalt zelf of zij een geconsolideerde boekhouding voert die rechtstreeks leidt tot de geconsolideerde jaarrekening ofwel een consolidatieboekhouding op grond van de financiële staten van de in de consolidatie opgenomen ondernemingen (Verslag aan de Koning).

De geconsolideerde jaarrekening wordt in beginsel op dezelfde datum afgesloten als de jaarrekening van de moederonderneming. Een afwijking van dit beginsel moet in de toelichting worden vermeld en gemotiveerd (art. 27 Zevende EEG-Richtlijn; art. 24, 25 en 26 Consolidatiebesluit).

Wordt ingevolge bijzondere bepalingen (b.v. KB 27 november 1973) of vrijwillig een geconsolideerde jaarrekening opgesteld, dan moet die geconsolideerde jaarrekening voldoen aan de eisen van het Consolidatiebesluit (art. 27). Er moet inderdaad worden vermeden dat onder de vlag van een geconsolideerde jaarrekening financiële staten worden openbaar gemaakt of medegedeeld die niet zouden voldoen aan de gemeenschappelijke beginselen en regels die in het Consolidatiebesluit zijn opgenomen, teneinde misleiding te voorkomen. Deze uitdrukkelijke bepaling in het besluit moet worden toegejuicht. Zij is volledig in overeenstemming met de filosofie van de Zevende EEG-Richtlijn die wat dat betreft een maximale harmonisatie heeft willen bereiken. Indien een Lid-Staat geen gebruik maakt van de in de Richtlijn vastgelegde mogelijkheden tot vrijstelling van consolidatie en toch het opmaken van een geconsolideerde jaarrekening oplegt, dan moet die geconsolideerde jaarrekening voldoen aan de eisen van de Richtlijn. Hetzelfde geldt bij vrijwillige consolidatie.

4.2. Indeling van de geconsolideerde jaarrekening

Voor de indeling van de geconsolideerde jaarrekening verwijst de Zevende EEG-Richtlijn (art. 17) uitdrukkelijk naar de overeenkomstige bepalingen van de Vierde EEG-Richtlijn. Dat is ook het geval in de artikelen 29 e.v. van het Consolidatiebesluit, waarin wordt verwezen naar de schema's van het KB 8 oktober 1976. Zoals de Zevende EEG-Richtlijn toelaat, bepaalt art. 29, § 1 tweede lid van het Consolidatiebesluit dat de onderscheiden voorraadposten mogen worden samengevoegd in-

dien, met name omwille van interne leveringen, b.v. bij een verticaal geïntegreerde groep, de herindeling van voorraden in de diverse posten, op grond van hun betekenis voor het geconsolideerd geheel, onevenredige kosten met zich mee zou brengen. Interessant is dat de bedrijfsresultaten in de resultatenrekening mogen worden gerangschikt naar hun bestemming (art. 29, § 2 Consolidatiebesluit). Deze voorstelling is in verschillende landen gebruikelijk. In het Verslag aan de Koning worden de ondernemingen er evenwel toe aangezet slechts van die mogelijkheid gebruik te maken "als het wezenlijke van het bedrijf van de groep wordt uitgeoefend door buitenlandse dochterondernemingen die dit indelingscriterium voor de bedrijfsresultaten toepassen".

4.3. Waarderingsregels

Voor de in de geconsolideerde balans opgenomen activa en passiva gelden in beginsel dezelfde waarderingsregels als voor de enkelvoudige jaarrekening (art. 29, lid 1 Zevende EEG-Richtlijn; art. 36, lid 1 Consolidatiebesluit). Deze regels zijn normaal dezelfde als die welke de moederonderneming in haar eigen jaarrekening toepast. Zeer belangrijk is de verplichting tot waardering volgens uniforme regels. Hiervan kan slechts worden afgeweken indien de aanpassing van verwaarloosbare betekenis zou zijn of in uitzonderlijke gevallen, mits vermelding en motivering in de toelichting (art. 29, leden 2 en 3 Zevende EEG-Richtlijn). In België ligt deze problematiek zeer delicaat. Vermits de meeste Belgische groepen een zeer groot deel van hun werkzaamheid vervullen via dochtermaatschappijen in het buitenland, is de aanpassing van de in die verschillende landen toegepaste waarderingsregels aan die van de Belgische moedermaatschappij geen sinecure. Het Consolidatiebesluit huldigt (art. 36) weliswaar het beginsel van de waardering volgens uniforme methoden maar biedt tevens een uitweg door te bepalen dat dit beginsel geen toepassing vindt "inzover principieel of qua toepassing afwijkende regels verantwoord zijn in het licht van de economische of juridische context waarin deze bestanddelen voorkomen". Men kan zich de vraag stellen of deze uitzondering uitdrukkelijk in het besluit moest worden geïncorporeerd. De tekst kan worden aangewend om het beginsel zelf te ontkrachten. Het ware beter geweest een en ander via de adviespraktijk van de Commissie voor boekhoudkundige normen te verduidelijken.

Met toepassing van artikel 29, lid 5 van de Richtlijn bepaalt artikel 39 van het Consolidatiebesluit dat niet verantwoorde maar op fiscale voorschriften gebaseerde waarderingsregels ongedaan moeten worden ge-

maakt. Het Besluit laat evenwel toe om deze fiscale distorsies in de geconsolideerde jaarrekening niet ongedaan te maken op voorwaarde dat de invloed ervan op de resultaten van het boekjaar wordt vermeld in de toelichting. Ook al laat de Richtlijn dit toe, toch moet worden betreurd dat men in België niet de gelegenheid te baat heeft genomen om de geconsolideerde jaarrekening zoveel mogelijk van fiscale distorsies te bevrijden. Dit kan moeilijker op het vlak van de enkelvoudige jaarrekening omdat deze ten grondslag ligt aan de fiscale winstbepaling. Op consolidatieniveau is dat anders. Men kan slechts hopen dat de Belgische ondernemingen in navolging van hun collega's in andere Lid-Staten⁴ vrijwillig een einde zullen maken aan de fiscale kleuring in de geconsolideerde jaarrekening.

Positief is dat het Consolidatiebesluit inzake de omrekening van de te goeden en verplichtingen in deviezen en van de financiële staten van dochterondernemingen in het buitenland concrete regels bevat die aansluiten bij de internationale doctrine ter zake (art. 42-43). Voorlopig bestaat hier nog geen Europees referentiekader. Het kan evenwel niet worden betwist dat ondernemingen in deze materie behoefte hebben aan aanwijzingen.

5. Consolidatiemethoden

In de geconsolideerde jaarrekening worden het vermogen, de financiële positie en het resultaat van de geconsolideerde ondernemingen opgenomen alsof deze één enkele onderneming vormen (art. 26, lid 1 Zevende EEG-Richtlijn; art. 46 Consolidatiebesluit). Naargelang van de band die elke onderneming met het geconsolideerde geheel verbindt, worden verschillende methoden toegepast. Zo worden de dochterondernemingen waarover een exclusieve controle wordt uitgeoefend integraal geconsolideerd. Met toepassing van artikel 32 van de Zevende EEG-Richtlijn worden de gemeenschappelijke dochterondernemingen evenredig geconsolideerd of wordt daarop de vermogensmutatiemethode toegepast indien hun bedrijf niet nauw geïntegreerd is in het bedrijf van de onderneming die over de gezamenlijke controle beschikt (art. 44 Consolidatiebesluit). In het Consolidatiebesluit worden beide methoden vrij uitvoerig beschreven: integrale consolidatie (art. 47-60);

⁴ Dit is met name het geval in Duitsland en in Frankrijk. In Frankrijk werden bovendien in de consolidatiewetgeving uitdrukkelijk boekingswijzen toegelaten (b.v. inzake leasing) die omwille van hun fiscale consequenties niet mogelijk zijn in de enkelvoudige jaarrekening.

evenredige consolidatie (art. 61). Binnen het bestek van dit artikel kan niet in detail worden ingegaan op deze bepalingen. Wat de integrale consolidatie betreft, moet worden aangestipt dat de in artikel 30 Zevende EEG-Richtlijn voor het positief consolidatieverschil (goodwill) toegelaten afboeking van de reserves niet wordt overgenomen. Dit wordt uitdrukkelijk verantwoord in het Verslag aan de Koning. Afschrijving moet in beginsel gebeuren binnen vijf jaar. Een langere termijn moet in de toelichting worden verantwoord. Ook al gaat de internationale tendens⁵ duidelijk in de richting van een verplichte afschrijving via de resultatenrekening, toch is hierover nog niet het laatste woord gezegd.

6. Vermogensmutatie

De vermogensmutatiemethode is geen echte consolidatiemethode. Zij wordt toegepast op de geassocieerde ondernemingen, d.w.z. de ondernemingen waarop invloed van betekenis wordt uitgeoefend (vermoed bij 20% of meer van de stemrechten), en in bepaalde gevallen op dochterondernemingen die buiten de integrale of evenredige consolidatie worden gelaten. In Lid-Staten die de evenredige consolidatie niet toelaten wordt de vermogensmutatiemethode eveneens toegepast op gemeenschappelijke dochterondernemingen. De methode bestaat hierin dat in de balans de boekwaarde van een deelneming wordt vervangen door het deel van het netto-vermogen van de betrokken onderneming dat overeenstemt met die deelneming en dat in de resultatenrekening in plaats van de aan de deelneming verbonden dividenden het aandeel in het netto-resultaat van de betrokken onderneming wordt geboekt. Het Consolidatiebesluit beschrijft deze methode uitvoerig in de artikelen 62-68. Zoals aangestipt in het Verslag aan de Koning wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid die door artikel 59 van de Vierde EEG-Richtlijn wordt geboden om de vermogensmutatiemethode ook van toepassing te verklaren op deelnemingen in de enkelvoudige jaarrekening. Deze blijven derhalve geboekt tegen aanschaffingswaarde zonder afsplitsing van de eventueel in die waarde begrepen goodwill of prijstoeslag⁶.

⁵ Zie o.m. *Exposure Draft* nr. 32 van het International Accounting Standards Committee, waarin een maximale afschrijvingsduur van 20 jaar wordt voorgesteld.

⁶ Zie het interessante advies ter zake van de Commissie voor boekhoudkundige normen, nr. 126/8, *Bull. Boek. Norm.* 1989, nr. 24, p. 15 e.v.

7. Toelichting bij de geconsolideerde jaarrekening

De inhoud van de toelichting wordt bepaald in de artikelen 69 en 70 van het Consolidatiebesluit dat de vereisten overneemt van artikel 34 van de Zevende EEG-Richtlijn. De toelichting is zeer omvangrijk, omdat zij naast de vermeldingen en gegevens die ook bij de enkelvoudige jaarrekening worden opgelegd tevens een aantal gegevens bevat die specifiek op de consolidatie betrekking hebben, zoals de criteria die worden gehanteerd voor de toepassing van de verschillende consolidatiemethoden, de vermelding van een aantal gegevens met betrekking tot de ondernemingen die integraal of evenredig worden geconsolideerd of waarop de vermogensmutatiemethode wordt toegepast enz. Omwille van de omvangrijkheid van de toelichting bepaalt artikel 70 dat de gegevens die in functie van het getrouw beeld van te verwaarlozen betekenis zijn, achterwege mogen worden gelaten.

8. Horizontale consolidatie (Consortium)

In artikel 71 van het Consolidatiebesluit wordt gepreciseerd dat de ondernemingen die het consortium vormen gezamenlijk instaan voor de opstelling en de openbaarmaking van de geconsolideerde jaarrekening en het geconsolideerde jaarverslag. Zij moeten derhalve onder elkaar uitmaken wie tot de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening overgaat. Opstelling door de ene, bevrijdt de andere(n). Ligt het hoofdbedrijf buiten België dan mag de opstelling gebeuren door de buitenlandse onderneming conform de daar geldende regels of in de munt van het land van die buitenlandse onderneming. In de geconsolideerde jaarrekening zelf worden alle ondernemingen opgenomen die het consortium vormen, evenals de dochterondernemingen.

9. Geconsolideerd jaarverslag

De inhoud van het geconsolideerde jaarverslag zoals bepaald in artikel 72 Consolidatiebesluit sluit rechtstreeks aan bij die van het gewone jaarverslag zoals bepaald in artikel 77 Venn. W. De mogelijkheid om bepaalde inlichtingen achterwege te laten indien zij van die aard zijn dat de vermelding daarvan ernstig nadeel zou kunnen berokkenen aan een in de consolidatie opgenomen onderneming is niet bepaald in artikel 36 Zevende EEG-Richtlijn. Men had kunnen verwachten dat de in 1984 in

artikel 77 Venn. W. *ingeslopen* fout althans op het vlak van de consolidatie niet zou worden herhaald⁷.

Het geconsolideerde jaarverslag mag – zoals nu reeds gebruikelijk is – met het gewone jaarverslag worden gecombineerd, op voorwaarde dat de voorgeschreven informatie wordt verstrekt zowel voor de consoliderende onderneming als voor het geconsolideerd geheel.

10. Controle van de geconsolideerde jaarrekening

De geconsolideerde jaarrekening moet worden gecontroleerd door een bedrijfsrevisor die niet noodzakelijk de commissaris van de consoliderende onderneming hoeft te zijn. De revisor die de consoliderende jaarrekening controleert moet een controleverslag opmaken waarvan de inhoud is gepreciseerd in artikel 75 Consolidatiebesluit. Teneinde de taak van de revisor te vergemakkelijken bepaalt artikel 74 Consolidatiebesluit dat de consoliderende onderneming haar controlebevoegdheid moet aanwenden om de revisor toegang te verschaffen tot de noodzakelijke informatie bij de dochterondernemingen. Indien de revisor niet de nodige informatie bekomt, dan kan dit leiden tot het formuleren van een voorbehoud of zelfs tot het afleveren van een onthoudende verklaring⁸.

11. Openbaarmaking

De geconsolideerde jaarrekening en het geconsolideerde jaarverslag worden binnen dezelfde termijn als de jaarrekening openbaar gemaakt. Een gezamenlijke openbaarmaking is evenwel niet opgelegd. Dat was wel het geval in art. 12 KB 1 september 1986 op de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van de portefeuillemaatschappijen. Het is niet duidelijk waarom deze bepaling niet werd overgenomen in het Consolidatiebesluit. In brochures en persmededelingen mag, mits de omrekeningskoers wordt vermeld, een andere munt worden gehanteerd, mag de nummering van de posten achterwege worden gelaten en behoeven de verwijzingen naar BTW-nummer of nationale identificatienummers niet te worden vermeld (art. 76, § 3 Consolidatiebesluit). Door deze bepaling wil men de informatie beter toegankelijk maken voor een niet-Belgisch publiek (Verslag aan de Koning).

⁷ Zie ook E. Wymeersch, 1985, p. 83-85.

⁸ Zie over deze problematiek H. Olivier, p. 280-281.

12. Verbonden ondernemingen

De aanpassing van de Belgische wetgeving aan de Zevende EEG-Richtlijn heeft ook gevolgen voor de ondernemingen die niet verplicht zijn een geconsolideerde jaarrekening op te stellen. In artikel 41 Zevende EEG-Richtlijn wordt het begrip *verbonden onderneming*, dat reeds in de Vierde EEG-Richtlijn was gehanteerd maar dat – in afwachting van de Zevende EEG-Richtlijn – nog geen omschrijving had gekregen, gepreciseerd onder verwijzing naar het toepassingsgebied van de consolidatie.

Vermits het KB 8 oktober 1976 reeds een definitie ter zake bevatte, moest deze definitie worden aangepast met het oog op de gekozen opties inzake het toepassingsgebied van de consolidatie. De nieuwe definitie is terug te vinden in het Wijzigingsbesluit van het KB 8 oktober 1976. Voortaan dienen de volgende ondernemingen als met een onderneming verbonden te worden beschouwd:

- de ondernemingen die zij *de iure* of *de facto* controleert;
- de ondernemingen die haar *de iure* of *de facto* controleren;
- de ondernemingen waarmee zij een consortium vormt;
- de andere ondernemingen die bij weten van haar bestuursorgaan door één van de hiervoor genoemde ondernemingen worden gecontroleerd.

Ten opzichte van de huidige definitie valt vooral de uitbreiding op tot de horizontale groepsrelaties (consortium).

Ook de gemeenschappelijke dochteronderneming, d.w.z. de onderneming waarover een beperkt aantal vennoten een gezamenlijke controle uitoefenen, wordt voortaan als een verbonden onderneming beschouwd.

De bepalingen van het Wijzigingsbesluit zijn voor het eerst van toepassing op de jaarrekeningen afgesloten aan het einde van het boekjaar dat loopt op de dag waarop het besluit in het Belgisch Staatsblad wordt bekendgemaakt. In de praktijk zal dat voor de meeste ondernemingen de jaarrekening over het boekjaar 1990 zijn.

13. De andere Lid-Statens

De Zevende EEG-Richtlijn is op dit ogenblik uitgevoerd in zeven Lid-

Statens: Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Luxemburg, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk⁹.

Een eerste vaststelling bij het overlopen van de uitvoeringsbepalingen is dat Luxemburg de aanpassing zo minimaal mogelijk heeft gedaan en dat in Duitsland vrijwel alle opties werden overgenomen teneinde de ondernemingen de grootst mogelijke vrijheid te gunnen.

Voor enkele belangrijke opties in de Richtlijn geeft een vergelijking het volgende resultaat:

1. *Verplichte consolidatie bij minderheidsdeelneming*
Alle Lid-Statens, behalve Luxemburg, voorzien in een of andere vorm van verplichte consolidatie bij *de facto* controle.
2. *Horizontale consolidatie*
Griekenland is tot nu toe de enige Lid-Staat die samen met België een verplichte consolidatie in het geval van een consortium invoert. Deze consolidatie werd in Duitsland afgeschaft.
3. *Proportionele consolidatie*
Alleen Griekenland kent geen proportionele consolidatie.
4. *Pooling of interests-methode* (art. 20 Zevende EEG-Richtlijn)
Deze methode bestond reeds in het Verenigd Koninkrijk en wordt nu ingevoerd in Duitsland, Griekenland en Luxemburg.
5. *Vrijstelling voor kleine groepen*
Alle Lid-Statens hebben van de mogelijkheid gebruik gemaakt, inclusief het Verenigd Koninkrijk, waar deze uitzondering op de consolidatieverplichting nieuw is.
6. *Vrijstelling van subconsolidatie*
Alleen Spanje en het Verenigd Koninkrijk voorzien geen vrijstelling van subconsolidatie wanneer de groep haar oorsprong vindt buiten de EG.

⁹ Duitsland: Wet van 19 december 1985;
Frankrijk: Wet van 3 januari 1985 en Uitvoeringsdecreet van 17 februari 1986;
Griekenland: Presidentiële Verordening van 31 december 1987;
Luxemburg: Wet van 11 juli 1988;
Nederland: Wet van 10 november 1988;
Verenigd Koninkrijk: Vennootschappenwet 1989.

7. Behandeling van het positief consolidatieverschil

Alleen België en Spanje hebben gekozen voor een verplichte afschrijving via de resultatenrekening. Duitsland, Frankrijk (mits toelating), Griekenland en Luxemburg hebben de afboeking van de reserves ingevoerd. In Nederland en in het Verenigd Koninkrijk bestond deze praktijk reeds vóór de goedkeuring van de Richtlijn.

14. Besluit

De invoering van de Zevende EEG-Richtlijn in België gaat gepaard met een omvangrijk stuk wetgeving. De wetgever heeft zich niet beperkt tot een overschrijving van de bepalingen uit de Richtlijn. Naast een keuze tussen de verschillende opties in de Richtlijn, worden de bepalingen uit de Richtlijn verder uitgewerkt. Dit verklaart mede de lengte van het Consolidatiebesluit en zal ongetwijfeld bijdragen tot een meer geharmoniseerde toepassing van de consolidatie.

Op een aantal punten die toch zeer cruciaal zijn wordt geopteerd voor een ongelukkig compromis. Dat is met name het geval voor de (verplichte) uitsluiting van een feitelijk gecontroleerde dochteronderneming wanneer de opname daarvan in de consolidatie strijdig zou zijn met het getrouw beeld. Dat is ook het geval wat de mogelijkheid betreft om af te wijken van de toepassing van uniforme waarderingsregels.

Het uitvoerige Verslag aan de Koning, dat het Consolidatiebesluit vergezelt, bewijst dat aan de (laattijdige) wetgeving een grondige studie en onderhandeling is voorafgegaan.

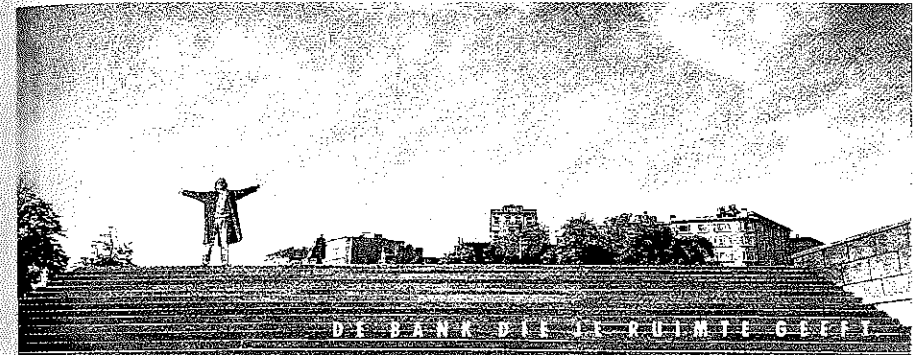
Bibliografie

- OLIVIER H., "Le contrôle des comptes consolidés", in: *Juridische aspecten van de geconsolideerde jaarrekening*, Antwerpen, Kluwer, 1982.
- RAFFEGEAU J. e.a., *Comptes consolidés*, Parijs, Editions Francis Lefebvre, 1989.
- VAN HULLE K., "Het groepsbegrip in de Zevende Richtlijn", in: *Liber Amicorum Jan Ronse*, Brussel, Story-Scientia, 1986.
- WYMEERSCH E., "De nieuwe voorschriften inzake vennootschapsinformatie evenals inzake commissaristoezicht", in: *Het nieuwe vennootschapsrecht 1984*, Antwerpen, Kluwer, 1985.
- WYMEERSCH E., "Discontinuïteit in groepspectief", in: *Ondernemingsdiscontinuïteit*, Antwerpen, Kluwer, 1984.

Abstract

Implementation of the Seventh EC Directive on Consolidated Accounts in Belgium An Overview

From the financial year starting after December 31, 1990, all large groups in Belgium will have to prepare and to publish consolidated accounts. The introduction of a mandatory consolidation is not an easy task because many large groups did not produce consolidated accounts before. The implementing legislation which was drafted by the Accounting Standards Commission is very elaborate and is preceded by an extensive explanatory memorandum. Account has been taken of the developments in other Member States which have already implemented the 7th Directive. On some points there are questions as to the conformity of the new legislation with the 7th Directive. This is notably the case for the mandatory exclusion from the consolidation of a subsidiary over which de facto control is exercised if inclusion of such subsidiary in the consolidation would be contrary to the true and fair view principle. Such a provision is an open invitation for consolidation "à la carte" which the 7th Directive wanted to avoid.

CERA

CERA heeft alles wat een grote, moderne bank moet hebben. Maar CERA heeft nog iets meer. Iets veel belangrijkers. CERA gelooft in mensen. In mensen die de handen uit de mouwen willen steken, die iets willen opbouwen. CERA beseft dat de bureaucratische weg vaak te lang is, dat de administratieve molen veel te traag maakt voor wie plannen en projecten heeft. CERA heeft er zich

op ingesteld om snel en soepel te kunnen beslissen. Met gastrijke kantoren, dicht bij u in de buurt. Open wanneer u vrij bent, o.m. op vrijdagavond en zaterdagmorgen. Met enthousiaste medewerkers die leven waar u leeft. Die uw behoeften beter begrijpen en uw mogelijkheden juister inschatten. En precies daardoor meer voor u kunnen doen.